

VIQUEIRA (1886-1924)

E O SEU PLAN PARA A PSICOLOXÍA

Helio Carpintero

Cal tería sido o destino da nosa tradición psicolóxica, se Xoán Vicente Viqueira non tivese sido marcado desde moi novo por unha doenza que limitou a súa vida e a levou ao seu termo antes de facer corenta anos? E se tivese, ademais, logrado a cátedra universitaria de Psicoloxía, na Universidade Central de Madrid, cando opositou a ela en 1924? Ou, aínda máis fácil, que tería acontecido se conseguise que o escoitaran cando propuxo un plan para organizar a psicoloxía en España, xa en 1916?

Isto non son cuestións imaxinarias, nin simples futuríbeis. A nosa historia da Psicoloxía, en varios puntos, sufriu recortes e eventualidades que frustraron posibilidades efectivas e condicionaron o seu correcto desenvolvemento. A Guerra Civil foi un, e moi importante. Mais tamén esta historia de infortunio que recaeu sobre o psicólogo galego deixou pegadas perceptíbeis no noso pasado.

Aínda que a súa figura é notoria, e o seu peso na cultura galega é moi considerábel, aos psicólogos interéсанos recordar algún dos proxectos que o animaron cando, como novo psicólogo, comezou a situarse no noso mundo institucional, e tratou de promover a psicoloxía, en que lograra unha singular preparación.

A psicoloxía comezou sendo impulsada por persoas que procedían de campos científicos próximos –a medicina, a fisioloxía, a educación, a filosofía e incluso a enxeñaría–. Primeiro existiu

a psicoloxía e, logo, co tempo, chegou a haber psicólogos que se especializaron e se dedicaron a esa ciencia e ás súas posibilidades prácticas. En España, moi posibelmente, o primeiro que estivo a punto de ser un verdadeiro psicólogo foi, do meu punto de vista, Xoán Vicente Viqueira. A súa natureza, e refírome á súa natureza biolóxica, ao seu organismo, impediulle selo. Mais o seu proxecto estaba claro.

Viqueira naceu en Madrid no seo dunha familia galega, en 1886, e creceu e educouse na Coruña e en Madrid. Era compañeiro de xeración de figuras como Novoa Santos, Marañón, Ortega, Rodríguez Lafora, Sacristán ou o P.^e Barbado, persoas que se interesaron pola psicoloxía desde as súas propias especialidades –a medicina e a filosofía–. Tivo, ademais, unha relación familiar e cálida coas grandes figuras da Institución Libre de Enseñanza. Unha das súas tías casara con don Manuel Bartolomé Cossío, o grande discípulo e colaborador de Giner de los Ríos, e el mesmo casaría cunha filla de Rubén Landa, outro dos nomes do núcleo da Institución. Giner e Cossío visitaban con frecuencia as terras dos Viqueira, nas proximidades de Betanzos.

En 1911 licenciouse en Filosofía na Universidade de Madrid. Alí seguiu os cursos de psicoloxía de Luis Simarro na Facultade de Ciencias, e precisamente débémolle a Viqueira moito do noso coñecemento sobre seu mestre, porque soubo recoller con enorme detalle e precisión un dos seus cursos, ao que el asistira (Viqueira, 1930, 55). Pouco despois obtivo unha bolsa da «Junta para la Ampliación de Estudios» para ir estudar a Alemaña, onde aproveitou con acerto as posibilidades que se lle ofreceron. Viqueira é un dos contados españois que seguiu cursos con figuras de tan alto nome como Bergson, Cassirer, Husserl, Stumpf ou G. E. Müller. E ese coñecemento animouno a ocuparse da psicoloxía, que a entendía en estreita relación coa filosofía.

Un sinal inequívoco do seu fervor psicolóxico é o feito ter sido o primeiro investigador español que publicou un traballo experimental sobre memoria nunha das revistas básicas da psicoloxía alemá, *Zeitschrift für Psychologie und Physiologie des Sinnesorganes*, en 1915. As datas mostran claramente como a Guerra Mundial tamén incidiu sobre a súa carreira investigadora. Aínda así aproveitara o seu tempo, e nos anos seguintes publica traballos sobre psicoloxía da música e sobre memoria, iniciando unha verdadeira traxectoria de investigador.

A necesidade de encontrar unha base sobre a que asentar a súa vida e a súa familia conduciuno cara ao ensino medio. Foi catedrático de Psicoloxía, Lóxica e Ética no Instituto Xeral e Técnico de Santiago de Compostela, en abril de 1917; mais conseguiu o

VIQUEIRA É UN
DOS CONTADOS
ESPAÑOIS QUE
SEGUIU CURSOS
CON FIGURAS DE
TAN ALTO NOME
COMO BERGSON,
CASSIRER,
HUSSERL,
STUMPF OU
G.E. MÜLLER

HABERÍA QUE
VOLVER LER CON
MÁIS COIDADADO
AS PÁXINAS
QUE VIQUEIRA
ESCRIBIU SOBRE
O ENSINO DA
PSICOLOXÍA EN
ALEMAÑA, NAS
CALES DESEÑO
O SEU PROXECTO
OU PLAN DE
DESENVOLVE-
MENTO DESTA
CIENCIA
ENTRE NÓS

traslado por permuta ao da Coruña, en decembro daquel mesmo ano, e alí acabou os seus días en 1924.

Non parece ter sido un profesor rutineiro. Por un lado, mantivo viva unha inquietude intelectual que se traduciu en ensaios e manuais de filosofía, en artigos de reivindicación da lingua e a cultura galega, mesmo co cultivo da poesía –recórdese o seu volume póstumo *Ensaio e poesías* (1974), obra dun verdadeiro intelectual–. Publicou en 1919 un breve volume, moi ben documentado, titulado *Introducción a la psicología pedagógica* (Viqueira, 1919), e deixou escrito, de aparición póstuma, o seu libro de historia da psicoloxía *La psicología contemporánea*, un estudo competente, documentado, e pioneiro entre nós, que aínda hoxe debe consultado para ter informacións de primeira man sobre moitos dos autores clásicos alemáns, franceses e, como antes indiquei, tamén españois. Tamén tratou, sen éxito, de ocupar unha cátedra universitaria, a pesar de que os seus méritos, no campo psicolóxico –e con criterios avaliadores hoxe xa habituais entre nós, mais que entón non o eran–, sen dúbida poñano á cabeza dos demais aspirantes. E, en fin, consérvase entre os papeis relativos á súa persoa algún testemuño entrañábel, en que o pai dun dos seus alumnos agradece efusivamente que fose un verdadeiro ‘mestre’ para o seu fillo. Todo iso debuxa un perfil de personalidade ben notábel. Moitas cousas son xa ben coñecidas da súa vida e a súa obra. Comentárono e recordárono moitas plumas de nota: Ramón Carande, X.L. Méndez Ferrín, Florentino Blanco, M.ª Vicenta Mestre, Manuel Rivas, R. Regueira, Domingo García Sabell, X. Torres Regueiro... Eu mesmo elaborei tamén unha síntese da súa obra psicolóxica nun manual sobre a historia da psicoloxía en España (Carpintero, 2004). Porén, creo que habería que volver ler con máis coidadado as páxinas que Viqueira escribiu sobre o ensino da psicoloxía en Alemaña, ao regreso da súa estadía alí, e nas cales deseñou o seu proxecto ou plan de desenvolvemento desta ciencia entre nós. Foi un plan que non encontrou eco; quedou nas páxinas que o contiñan. Mais aínda hoxe incorpora valores e suxestións que poden ser útiles, e que é preciso aproveitar.

O PLAN DE VIQUEIRA

Como memoria da súa bolsa da JAE, redactou unhas páxinas co título «La enseñanza de la psicología en las universidades alemanas». O traballo publicouse nos *Anales de la Junta para la Ampliación de Estudios*, en 1916 (Viqueira, 1916). É un informe que pretende impulsar a consolidación da psicoloxía no noso país.

Busca non só resumir a súa experiencia senón «pór de relevo aquilo que nos poida ser útil» (Id., 8).

O seu autor é consciente da distancia que separa España de Alemaña, polo menos en materia de psicoloxía. Mentres que neste último país esa ciencia se encontra «extraordinariamente adiantada» (Id., 7), aquí recibe «escasa importancia» e, situada na Facultade de Filosofía, «faltan, non só os medios materiais, senón... xente para utilízalos» (Id., 8).

Recollamos primeiro o cadro xeral que traza do mundo alemán, e despois consideraremos, nestas páxinas, as propostas que facía para o noso mundo académico.

A psicoloxía alemá de que fala é a psicoloxía experimental. Esta é «a reinante hoxe en día», mentres que a psicoloxía introspectiva quedou reducida ao labor dos seminarios de filosofía. Aquela é unha disciplina universitaria e, nese país, a universidade ten como tema capital facer «ciencia» e «formar especialistas» (Id., 9). Trátase dunha disciplina, predominantemente teórica, feita en laboratorios nos que se investiga e se forman investigadores, aínda que non deixa de haber algúns contributos ao mundo práctico, pois os seus temas atraen a mozos estudantes de diferentes carreiras, especialmente de dereito e medicina (Id. 10), e tamén de maxisterio.

A situación académica que describe é interesante. Informa de que existen cinco institutos de psicoloxía (Leipzig, Berlín, Gotinga, Bonn e Munich) e apunta, ademais, que coñece directamente os tres primeiros. Viqueira, en efecto, estivo con Wundt en Leipzig, con Stumpf en Berlín e con G.E. Müller en Gotinga. Recorda que hai laboratorios «na maior parte das outras Universidades na Facultade de Filosofía» (Id., 11), e que, en centros de fóra da universidade, tamén se estuda esa ciencia, como no instituto de Frankfurt (Köhler), ou de Hamburgo (con Meumann, onde se fai pedagogía experimental), e no Instituto de Psicoloxía Aplicada de Berlín, con Stern e Heismann. Ao instituto de Leipzig, dirixido por Wundt, e onde tamén traballa Hering, dedícalle algunhas liñas describindo a súa actual organización con «doce habitacións» (Id., 12). Despois ocúpase do laboratorio de Berlín, en especial das súas instalacións para investigación acústica e o arquivo fonográfico que detalla e compara con outros análogos de Francia, Inglaterra e os Estados Unidos (é preciso recordar que Viqueira estaba moi interesado na psicoloxía da música, seguramente baixo o influxo do seu mestre Stumpf, e que escribiu sobre ela). E no de Gotinga, dirixido por G.E. Müller, destaca as investigacións sobre a cor e sobre o espazo feitas por Katz e por Jaensch. Menciona con eloxio o de Munich, dirixido por Külpe, que considera que é «un dos máis luxosos laboratorios de Alemaña» (Id., 14).

VIQUEIRA,
EN EFECTO,
ESTIVO CON
WUNDT EN
LEIPZIG, CON
STUMPF EN
BERLÍN E CON
G.E. MÜLLER
EN GOTINGA

En canto á súa organización, o psicólogo galego apunta que non hai abundancia de materiais nin tampouco moitos fondos e que, en grande medida, o traballo depende do esforzo do profesor director e da persoa axudante ou asistente (que é privatdozent), axudados usualmente por un mecánico e un mozo de laboratorio.

É de interese o que conta sobre o ensino que alí se leva a cabo. Apunta que hai:

1. Un curso de tipo xeral, con moitos asistentes, con leccións que van acompañadas de demostracións na aula con aparatos.
2. Un curso de introdución ao traballo de laboratorio. Serve de iniciación nos «métodos da psicoloxía experimental».
3. Un segundo curso de introdución, para ir preparando o tema de traballo que o alumnado terá que realizar, e que en ocasións se substitúe por un «coloquio psicolóxico», onde se vai facendo unha revisión de bibliografía sobre temas concretos –por exemplo, sobre percepción do espazo (Jaensch) ou psicoloxía dos pintores (Katz)–.
4. A iso súmanse algúns «cursos especiais», por exemplo sobre psicoloxía infantil, ou psicofísica, ou psicoloxía aplicada... Hai poucos de historia da psicoloxía, e algúns máis de historia da filosofía.
5. Con todo iso, o estudante pode, finalmente, ser admitido para facer un traballo persoal de investigación, ao tempo que fai de suxeito experimental noutros estudos.

O máis interesante, con todo, é o relativo á formación que alí se dá ao psicólogo. O autor comeza por advertir que o feito de adquirir unha ciencia esixe, sobre todo, apropiarse dos métodos de investigación. «Todo resultado da ciencia –engade– carece de valor e resulta incomprendible sen o coñecemento do método» (Id., 7). Este é un punto chave que marca a diverxencia entre a Universidade alemá e a española. Aquí fáltanos a preparación metódica. Alí non se busca repetir nin exercitarse en habilidades operativas, senón que se trata «de producir» (Id., 20), e de investigar o que se pide, incluso sendo forzado en ocasións a realizar traballos detallistas en extremo.

Explica como o absolutismo é o réxime que alí domina, e o investigador está sometido a unha «absoluta subordinación» e «está sempre disposto a ser útil» (Id., 22), como está sometido a un réxime de secreto e non pode falar do seu traballo se non é co seu director. En compensación, o profesor dedica moito tempo aos seus problemas, trátao con intimidade, e segue diariamente as súas pesquisas.

.....

O AUTOR
COMEZA POR
ADVERTIR QUE
O FEITO DE
ADQUIRIR UNHA
CIENCIA ESIXE,
SOBRE TODO,
APROPIARSE DOS
MÉTODOS DE
INVESTIGACIÓN.
«TODO RESULTA-
DO DA CIENCIA
CARECE DE
VALOR E RESULTA
INCOMPREN-
SÍBEL SEN O
COÑECEMENTO
DO MÉTODO»

.....

Mais, repite Viqueira, dándolle a maior solemnidade, «o que é típico e radical para a produción científica alemá é a importancia suprema dada ao método, ao dominio absoluto deste» (Id., 21). En relación con este punto, introduce unhas cantas reflexións á volta da situación do estudante español en canto á súa formación para a ciencia, que non debemos pasar por alto.

Di, entre outras cousas, que o estudante alemán ten un ensino medio sólido e profundo, que o pon por cima «de calquera licenciado español» (Id., 23). Recorda, tamén, que por esa falta de preparación, os nosos bolseiros teñen dificultade para ser admitidos na vida científica do país ao que se trasladan para ampliar a súa formación e, no caso da psicoloxía, «encontran unha grande dificultade para ser admitidos en laboratorios etc.» (Id., 7). Efectivamente, no mundo alemán, os estudantes que se inclinan pola psicoloxía teñen que ter unha base de coñecementos científicos –de matemáticas, física, química, fisioloxía–, seguen cursos de tratamento matemático das ciencias naturais, e tamén fundamentos anatómicos e fisiolóxicos da psicoloxía. Todo iso admite que parecerá «extraño» no noso país. El mesmo recorda o asombro que lle produciu o consello dun neurólogo alemán, M. Lewandowsky, quen o advertiu de que «sen as matemáticas non podía dar un paso na Psicoloxía» (Id., 24). E reitera que na actualidade esta disciplina é unha ciencia que é vista como ciencia natural e que «traballa cos métodos da ciencia natural» (Id., 25). A este propósito recolle a tese de Husserl, mantida no seu famoso traballo *A filosofía como ciencia estrita*, que a psicoloxía é unha ciencia de feitos, mentres que a fenomenoloxía sería «unha psicoloxía a priori». Non en van, como xa se dixo, foi Viqueira alumno de Husserl durante un tempo, e semellante doutrina vén aquí moi oportunamente citada, en sustento da opinión que a Memoria defende.

A discusión sobre a posición da ciencia psicolóxica en Alemaña serve de feito para pór de manifesto, por contraste, a particular forma que tiña de cultivarse esa ciencia entre nós, e as súas limitacións.

A NECESIDADE DE CAMBIO

Durante os días en que se escribiu esta Memoria, a psicoloxía mantiña unha dupla posición no noso mundo académico. Había unha materia, usualmente coñecida como Psicoloxía Superior, nas facultades de filosofía –fundamentalmente Madrid e Barcelona–, e unha cátedra dedicada á psicoloxía experimental, na Facultade de Ciencias da universidade madrileña. Desde 1900, ambas

=====

A NOVA CIENCIA
PSICOLÓXICA
ÍA INQUIETAR AS
PERSOAS DESTA
MENTALIDADE
CONSERVADORA,
QUE DEDICARÍAN
OS SEUS ESFOR-
ZOS A MANTER A
PUREZA DAS SÚAS
CONVICCIÓNS Á
VOLTA UN SABER
TRADICIONAL
ACERCA DA ALMA

=====

liñas de pensamento mantivéronse en equilibrio institucional na universidade. Ocupaba a cátedra experimental unha figura de mentalidade científicista ben notoria, o doutor Luis Simarro, influenciado polo monismo e o evolucionismo, mentres que na filosofía se deu cabida a un pensamento moito máis ligado a unha metafísica espiritualista, de forma que unha serie de profesores destas materias fóronse ocupando de aquela disciplina. Ese acordo, como fixo notar J. Quintana (Quintana, 2004), introduciu unha situación de pacto entre as forzas máis radicais e as máis conservadoras, que cortaba coas loitas entre os defensores de cada un deses bandos e, á vez, permitía e consolidaba a abertura cara as ideas experimentalistas e naturalistas.

Mentres Simarro explicaba unha psicoloxía de corte evolucionista e funcionalista, un filósofo escolástico, Antonio Hernández Fajarnés, explicaba unha disciplina que aínda formaba parte das ensinanzas de metafísica, e cuxa orientación era esencialmente espiritualista. A súa declaración de principios, nun dos seus libros de texto, non deixaba lugar a dúbidas:

“Superior pola súa natureza e esencia, a substancia real do principio da vida enteira do home á orde puramente sensíbel, sería o descoñecemento máis absoluto ou a violación máis sistemática de aquelas naturezas e esencias encerraren exclusivamente o seu estudo nos límites da experimentación física, do determinismo fisiolóxico, ou das xeneralidades dunha zooloxía e bioloxía máis ou menos comparada» (Fajarnés, 1889, 6).

A nova ciencia psicolóxica ía, por forza, inquietar as persoas desta mentalidade conservadora, que dedicarían os seus mellores esforzos a manter a pureza das súas convicciós á volta dun saber tradicional acerca da alma.

Esa tensión xa se manifestou desde os días da Revolución de 1868 e a constitución da Primeira República. Esta foi a época de incorporación social das novas ideas de ciencia, naturalismo, republicanism e democracia. Entón é cando se fai da psicoloxía unha cuestión debatida, porque se ve nela unha vía de penetración das novas ideas científicas sobre o ser humano e a sociedade, sentidas como unha ameaza á concepción conservadora tradicional (Núñez, 1975).

Estas pinceladas son suficientes para entender o empeño de Viqueira ao redactar estas páxinas. El mesmo sufrira en propia carne o atraso e grande distanciamento entre o nivel do noso país con e o de Alemaña, país que daquela ocupaba o primeiro lugar no campo das ciencias e a técnica. Os bolseiros españois da JAE, enviados por esta para estudar psicoloxía a aquel país, encontrábase tan desprovisto de preparación que se vía enfrentado a «unha grande dificul-

tade» para entrar nos laboratorios e centros de traballo xermanos. E é que na nosa Facultade de Filosofía non se lle daba importancia ao ensino desta materia, nin había xente preparada (1916, 8) e por iso o noso horizonte estaba limitado: «Non pode dar máis do que dá...: traballos literarios, mellores ou peores, mais, á fin, literarios». E engade: «para abordar os problemas da Psicoloxía non hai preparación» (Id. 26).

UN EUROPEÍSTA

Repetiuse en moitas ocasións que a xeración de 1886, á que Viqueira, como xa dixemos, pertence, houbo de facer do europeísmo o eixo das súas aspiracións. Ortega, coetáneo seu, dixo nalgúns dos seus artigos de xuventude, de maneira lapidaria e referíndose criticamente ao noso país, que «España era o problema e Europa a solución»; e engadía que, para el, Europa era igual a «ciencia» (Marías, 1983). O atraso intelectual e científico, a pesar dos esforzos hercúleos dalgúns personalidades das xeracións anteriores, en especial a de «sabios» nados cara a 1850 –Cajal, Simarro etc.–, era non un simple saber intelectual, senón que traducía unha experiencia vital, cotiá, de frustración e falta de competencia e de formación, que se tornaba insoportábel ao entrar en contacto co mundo cultural do exterior.

Viqueira expresa, aquí, en forma persoal, o atraso intelectual da nosa sociedade no campo das ciencias e, máis precisamente, no da psicoloxía, e, á vez, procura dar os primeiros pasos para a súa superación e restablecemento da normalidade, que é xustamente o argumento desta Memoria. En efecto, o que aquí se conta é como el mesmo chegara a traspasar aquela barreira que nos segregaba do núcleo europeo creativo e investigador.

García Sabell referiuse a el como «un europeo estremado» (Viqueira, 1974). Consciente do problema que afectaba ao campo da psicoloxía, xunto coa súa presentación non dubidou o investigador galego en propor unha vía de solución.

A PROPOSTA DE VIQUEIRA. O INSTITUTO

É suficiente cunhas poucas liñas para condensar a súa proposta de solución. É unha típica fórmula do europeísmo da súa xeración. Perante o atraso científico que padecíamos en psicoloxía, o que se propón ás autoridades académicas da JAE é que se faga un esforzo e se establezan as condicións necesarias para que comece a existir

VIQUEIRA
EXPRESA O
ATRASO
INTELLECTUAL DA
NOSA SOCIEDADE
NO CAMPO DAS
CIENCIAS E, MÁIS
PRECISAMENTE,
NO DA PSICO-
LOXÍA, E, Á VEZ,
PROCURA DAR OS
PRIMEIROS PASOS
PARA A SÚA
SUPERACIÓN

unha ciencia propia, o que quere dicir que comece a 'facerse' esa ciencia de xeito creador. Isto materializábase na idea de creación dun Instituto, «dun pequeno e modesto Instituto de Psicoloxía» (1916, 8).

O noso autor non gardaba esperanzas a ese respecto. Sabía sen dúbida que calquera proposta que representara gastos, compromisos, organización dun mecanismo administrativo, decisións e ordenamentos nas páxinas da Gaceta ou do Boletín Oficial, tería moitos detractores. Esforzábase en presentar a idea minimizando as esixencias e tratando de diluír os requisitos que implicaba. O obxectivo era crear un instituto co que botar a andar. E engade:

«Esixiría unha modestísima base económica, dado que xa existe algún material de laboratorio. Este Instituto tería como misión, non só preparar o estudantado que ha de saír como bolseiro, senón tamén permitir que continúen a traballar os que regresan unha vez finalizada a súa estadía, e ofrecer aos que en España se interesen pola Psicoloxía, todos os medios que nos sexa posíbel para o seu estudo. Só así se chegará no noso país a saber o que son estes problemas...» (Ibid.). E acaba con esta advertencia: «só así, con este centro onde poder continuar a traballar unha vez regresados ao país, conseguiríamos que as bolsas para este fin non foran estériles» (Ibid.).

A política de europeización e de abertura á ciencia da época, que levou a cabo a «Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones», representou un singular e admirábel esforzo por facer posíbel a creación dunha ciencia natural experimental no noso país, con laboratorios onde algúns talentos encontraron medios para ir construíndo unha obra consistente. Os laboratorios da Residencia de Estudiantes de Madrid, creados entre 1916 e 1919, representaron un paso adiante. Neles puideron investigar figuras relevantes da fisioloxía, a química e a histoloxía como Pío del Río Hortega, Juan Negrín, Gonzalo R. Lafora, J. M. Sacristán e A. Madinaveitia, entre outros. Mais é preciso lembrar, pola contra, a difícil posta en marcha do Instituto Cajal, iniciado en 1921, e inacabado aínda dez anos máis tarde, a pesar de ser Cajal a enorme figura mundial que era, e recibir de todos palabras eloxiosas que despois non eran acompañadas de recursos e construcións. Lafora escribiu en 1931 un artigo ben significativo que titulou «El Instituto Cajal no se acaba nunca», e no seu propio discurso de ingreso na Academia de Medicina, formulou unha amarga queixa: «España está a investir sumas enormes na creación de predios para un magnífico centro universitario, mais non gasta case nada en preparar e soste os homes de ciencia que han de vivificar aquel espléndido conglomerado de predios e laboratorios... Non son os

predios, senón os homes e a maneira de seleccionalos o que eleva o ton científico dunha Universidade» (Lafora, 1933, 9). E, en fin, Simarro, o mestre de Viqueira, pasou máis de dez anos loitando para ter un laboratorio na súa cátedra de psicoloxía, e morreu sen o ver produtivo e florecente.

Viqueira non tivo máis sorte que estes outros científicos xa consagrados. En realidade, a súa idea do Instituto non pasou do papel desta Memoria a ningún outro lugar. E, non obstante, non pedía moito: nin suntuosos predios, nin cátedras, nin revistas, nin sequera un equipamento novo de laboratorio. O que quería era que os investigadores que loigraban formarse en centros estranxeiros puideran, ao voltar, encontrar algunha vía na que verter as súas novas capacidades, os seus novos saberes, as súas ilusións e conceptos innovadores.

Non tivo eco a súa petición de Instituto. E xa dixemos que tampouco tivo despois sorte nas súas oposicións a cátedra de universidade. A saúde non o acompañaba. Retirouse á súa amada Galicia, e a dar pábulo aos soños dun país máis xusto e máis humano.

É verdade que uns anos máis tarde, en 1919, Emilio Mira logrou en Barcelona pór en marcha un centro de psicoloxía aplicada, o «Institut d'Orientació Professional», que alcanzaría axiña fama internacional. E en Madrid, un grupo de médicos e enxeñeiros organizaron o «Instituto de Reeduación de Inválidos del Trabajo», en 1922, centro que requiriría da colaboración de algúns psicólogos para levar a cabo a súa misión. Pouco a pouco foise dando unha base institucional á nova psicoloxía, aínda que a idea dun Instituto destinado á investigación experimental, nesa forma pura e nítida con que Viqueira a pensou, non chegou a callar. Só cando a psicoloxía chegou plenamente á universidade, se fixo por fin posíbel un verdadeiro espazo para a creación e a investigación.

Viqueira, psicólogo, home da xeración europeísta de 1886, deu expresión terminante e precoz ás necesidades do noso país cando a psicoloxía ía rapidamente progresando no mundo occidental. O tempo, ao cabo, acabou por darlle a razón, aínda que, como noutros casos, o profeta non puido entrar persoalmente na terra soñada. Mais viviuna con claridade, e a súa visión non debe permanecer esquecida.

=====

VIQUEIRA
 QUERÍA QUE OS
 INVESTIGADORES
 QUE LOGRABAN
 FORMARSE EN
 CENTROS
 ESTRANXEIROS
 PUIDERAN,
 AO VOLTAR,
 ENCONTRAR
 ALGUNHA VÍA
 NA QUE VERTER
 AS SÚAS NOVAS
 CAPACIDADES

=====

REFERENCIAS

- CARPINTERO, H. (2004): *Historia de la psicología en España*. Madrid: Pirámide.
- HERNÁNDEZ FAJARNÉS, A. (1889): *Principios de Metafísica. Psicología*. Zaragoza: Lib. E. Gasca.
- MARÍAS, J. (1983): *Ortega. Circunstancia y vocacion*. Madrid: Alianza.
- NÚÑEZ, D. (1975): *La mentalidad positiva en España: Desarrollo y crisis*. Madrid: Tucur Eds.
- QUINTANA, J. (2004): «La institucionalización de la psicología en la Universidad española», *Revista de Historia de la Psicología*, 25(2-3), 17-423.
- REGUEIRA, R. (1992): *X.V. Viqueira: Teoría e praxe*. Iria Flavia: Novo Século.
- RODRÍGUEZ LAFORA, G. (1933): *La fisiología y patología del sueño*. Discurso de ingreso en la Academia Nacional de Medicina, Madrid.
- VIQUEIRA, X.V. (1916): «La enseñanza de la psicología en las universidades alemanas», *Anales de la Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas*, XVI, 1, 6-28.
- VIQUEIRA, X.V. (1919): *Introducción a la psicología pedagógica*. Madrid: Beltrán.
- VIQUEIRA, X.V. (1930): *La psicología contemporánea*. Barcelona: Labor.
- VIQUEIRA, X.V. (1974): *Ensaíos e poesías*, 2 ed. Prologada por D. García Sabell, Vigo: Galaxia (1.ª ed. 1930).